

De Relatie tussen Ouderschapsfactoren en Externaliserend Probleemgedrag bij Kinderen van

Zes tot Tien Jaar

Nelleke Maljaars, s1065971

Universiteit Leiden

Bachelorscriptie ‘Veilig huis 2013-2014’

Eerste begeleider: Dr. M. van Geel

Tweede begeleider: F. Toprak, MSc

Abstract

Externaliserend probleemgedrag bij kinderen is een belangrijke risicofactor voor delinquentie en psychopathologie. Daarom is het van belang om kennis te ontwikkelen over de factoren die een rol spelen in de ontwikkeling van externaliserend probleemgedrag. In deze studie is onderzocht of de ouderschapsfactoren ouderlijke responsiviteit, emotioneel klimaat en stimuleren van de zelfstandigheid gerelateerd zijn aan externaliserend probleemgedrag bij kinderen van zes tot tien jaar. De ouderschapsfactoren zijn bij gezinnen thuis ($N = 96$) gemeten met behulp van de *Middle Childhood Home Observation for Measurement of the Environment* (MC-HOME), externaliserend probleemgedrag is gemeten met de Child Behavior Checklist (CBCL). Voor alle drie de ouderschapsfactoren werd een negatief verband verwacht met externaliserend probleemgedrag. Er is echter voor geen van de ouderschapsfactoren een verband gevonden. Mogelijk wordt dit veroorzaakt door een aantal methodologische beperkingen van dit onderzoek. Meer onderzoek is daarom nodig.

Keywords: externaliserend probleemgedrag, ouderschapsfactoren, ouderlijke responsiviteit, emotioneel klimaat, stimuleren van de zelfstandigheid

De Relatie tussen Ouderschapsfactoren en Externaliserend Probleemgedrag bij Kinderen van
Zes tot Tien Jaar

In Nederland is er bij één op de zes kinderen sprake van gedragsproblemen (Breedveld, Bruining, Van Dorsselaer, Mombarg, & Nootebos, 2010). Uit onderzoek blijkt dat externaliserend probleemgedrag bij kinderen een grote risicofactor is voor delinquentie en psychopathologie (Buodo, Moscardino, Scrimin, Altoè, & Palomba, 2013). Daarom is het belangrijk dat er onderzoek wordt gedaan naar de factoren die externaliserend probleemgedrag beïnvloeden, zodat vroegtijdige interventies kunnen plaatsvinden om dit gedrag te voorkomen (Buodo et al., 2013). Er zijn verschillende indicaties dat ouderschap een rol speelt in het ontwikkelen van externaliserend probleemgedrag (Bernstein, Penner, Clarke-Stewart, & Roy, 2008; Bronfenbrenner, 1989, in Price, Chiapa, & Escobar Walsh, 2013). Het doel van deze studie is om met behulp van de *Middle Childhood Home Observation for Measurement of the Environment* (MC-HOME) te onderzoeken of er een relatie is tussen verschillende ouderschapsfactoren en externaliserend probleemgedrag. Op basis hiervan kan worden vastgesteld of het zin heeft om interventies voor externaliserend probleemgedrag (mede) te richten op deze ouderschapsfactoren. Wanneer succesvolle en gerichte interventies worden ontwikkeld, kan externaliserend probleemgedrag wellicht al in een vroeg stadium worden voorkomen, waardoor het risico op delinquentie en psychopathologie kleiner wordt (Buodo et al., 2013). Bovendien zou de MC-HOME kunnen worden gebruikt als signaleringsinstrument voor risico's op externaliserend probleemgedrag.

Deze studie is gebaseerd op de volgende vraag: In hoeverre is er een samenhang tussen verschillende ouderschapsfactoren en externaliserend probleemgedrag bij kinderen in de leeftijd van zes tot tien jaar? Er worden drie belangrijke ouderschapsfactoren meegenomen: ouderlijke responsiviteit, emotioneel klimaat en het stimuleren van de zelfstandigheid.

Relatie tussen Ouderschap en Probleemgedrag

Volgens de ecologische systeemtheorie van Bronfenbrenner hebben de ervaringen die kinderen hebben in sociale contextuele systemen invloed op de ontwikkeling van hun gedrag (Bronfenbrenner, 1989, in Price et al., 2013). Het microsysteem is het systeem dat het dichtst bij het kind ligt; dit systeem bestaat uit personen en instanties die direct contact hebben met het kind. Omdat het microsysteem zo dicht bij het kind ligt, is er op basis van de theorie van Bronfenbrenner een relatie tussen ouderschap en het gedrag van het kind te verwachten. Deze relatie zou volgens Bronfenbrenner wel wederzijds zijn; de ouders beïnvloeden het kind, maar het kind beïnvloedt ook de ouders (Rathus, 2011).

Ook het behaviorisme ondersteunt het idee van een relatie tussen ouderschap en het gedrag van het kind. Volgens deze theorie hebben ouders invloed op hun kind door middel van belonen en straffen. Door de manier waarop zij omgaan met hun kinderen, kan positief of juist negatief gedrag van het kind worden beloond of gestraft, waardoor gedrag wordt versterkt of afgezwakt (Bernstein et al., 2008).

Bovenstaande theorieën ondersteunen het idee dat er een relatie is tussen ouderschap en het gedrag van het kind. Het huidige onderzoek richt zich specifiek op externaliserend probleemgedrag. Hierbij gaat het om probleemgedrag dat zich naar buiten uit en daardoor storend is voor de omgeving (Achenbach, 1990). Voorbeelden hiervan zijn agressie en overactief gedrag. In eerdere studies is een relatie tussen ouderschap en externaliserend probleemgedrag gevonden. Hughes en Ensor (2006) vonden namelijk dat streng ouderschap een sterke voorspeller is van gedragsproblemen bij een kind. Uit onderzoek van Reising et al. (2012) bleek bovendien dat hoe meer negatief ouderschap een kind meemaakt, hoe meer externaliserende symptomen het vertoont.

Ouderlijke Responsiviteit en Externaliserend Probleemgedrag

Ouderlijke responsiviteit is het vermogen van ouders om accuraat de signalen van hun kind waar te nemen en om hier direct en adequaat op te reageren (Ainsworth, Blehar, Waters, & Wall, 1978, in Juffer, 2010). Volgens de gehechtheidstheorie is dit een bepalende factor in de ontwikkeling van de gehechtheid van een kind. Gehechtheid hangt op zijn beurt sterk samen met de eigenwaarde en de kwaliteit van relaties tot in de volwassenheid (Ainsworth et al., 1978, in De Wolff & Van IJzendoorn, 1997; Bowlby, 1951; Hoghughi & Speight, 1998).

Er is nog relatief weinig onderzoek gedaan naar de relatie tussen ouderlijke responsiviteit en externaliserend probleemgedrag. In één studie is gevonden dat een afname van de responsiviteit van de moeder gerelateerd is aan een toename van externaliserend probleemgedrag bij haar kind (Wang, Christ, Mills-Koonce, Garrett-Peters, & Cox, 2013). In lijn met de bevindingen uit dit onderzoek wordt er een negatief verband verwacht tussen ouderlijke responsiviteit en externaliserend probleemgedrag.

Emotioneel Klimaat en Externaliserend Probleemgedrag

Het emotionele klimaat behelst de manier waarop door de ouder wordt omgegaan met emoties. Hierbij gaat het om hoe de ouder met eigen emoties en emoties van het kind omgaat en in hoeverre het kind vrijheid krijgt om emoties te uiten. Emoties zijn een bepalende factor voor ouderschap: Niet-sensitieve, hardvochtige en misbruikende vormen van ouderschap zijn een product van negatieve emoties, terwijl geduldig en sensitief ouderschap juist samenhangt met positieve emoties (Dix, 1991). Externaliserend probleemgedrag is ook nauw gerelateerd aan emoties; veel externaliserende symptomen gaan namelijk met emoties gepaard (Dix, 1991; Denham, Workman, Weissbrod, Kendziora, & Zahn-Waxler, 2000).

McKee et al. (2007) deden onderzoek naar de relatie tussen verbale en fysieke hardvochtige discipline door ouders en probleemgedrag bij adolescenten. Zij vonden dat hoe

meer hardvochtige discipline ouders gebruikten, hoe meer externaliserend probleemgedrag kinderen vertoonden. Daarnaast vonden Denham et al. (2000) dat ouderlijke woede en vijandigheid agressief gedrag voorspellen en dat ouderlijke vijandigheid bovendien later probleemgedrag voorspelt. Ook is gevonden dat de expressie van negatieve emoties door moeders negatief gerelateerd is aan externaliserend probleemgedrag (Eisenberg et al., 2001). Op basis van deze onderzoeken is de verwachting dat er een negatief verband zal worden gevonden tussen emotioneel klimaat en externaliserend probleemgedrag.

Stimuleren van de Zelfstandigheid en Externaliserend Probleemgedrag

Bij het stimuleren van de zelfstandigheid gaat het erom in hoeverre een ouder verwacht dat het kind bepaalde leeftijdsadequate taken zelf uitvoert en in hoeverre een ouder consistent grenzen stelt voor het kind. Het stimuleren van de zelfstandigheid hangt samen met de mate van aanpassing aan de omgeving en de stabiliteit van het zelfbeeld van kinderen (Hauser Kunz & Grych, 2013).

Wong (2008) deed onder adolescenten onderzoek naar de relatie tussen het stimuleren van de zelfstandigheid door ouders en storend gedrag in de klas. Zij vond dat hoe meer de zelfstandigheid werd gestimuleerd, hoe minder storend gedrag de adolescenten in de klas vertoonden (Wong, 2008). Ook Vansteenkiste et al. (2012) deden onderzoek naar het stimuleren van de zelfstandigheid, maar dan door leraren. Zij vonden een negatief verband tussen het stimuleren van de zelfstandigheid door leraren en externaliserend probleemgedrag onder adolescenten en jongvolwassenen. Ten slotte vonden Hauser Kunz en Grych (2013) een negatief verband tussen het stimuleren van de zelfstandigheid door ouders en externaliserend probleemgedrag bij adolescenten. Op basis van deze onderzoeksresultaten wordt een negatief verband verwacht tussen het stimuleren van de zelfstandigheid en externaliserend probleemgedrag.

Huidig Onderzoek

Het doel van dit onderzoek is om vast te stellen of er een samenhang is tussen verschillende ouderschapsfactoren (ouderlijke responsiviteit, emotioneel klimaat en stimuleren van de zelfstandigheid) en externaliserend probleemgedrag bij kinderen in de leeftijd van zes tot tien jaar. Dit zal worden onderzocht aan de hand van de volgende subvragen: (a) In hoeverre is er een relatie tussen ouderlijke responsiviteit en externaliserend probleemgedrag? (b) In hoeverre is er een relatie tussen het emotionele klimaat wat de ouder schept en externaliserend probleemgedrag? (c) In hoeverre is er een relatie tussen het stimuleren van de zelfstandigheid door ouders en externaliserend probleemgedrag?

Voor alle genoemde ouderschapsfactoren wordt op basis van literatuur een negatief verband verwacht met externaliserend probleemgedrag (Denham et al., 2000; Eisenberg et al., 2001; Hauser Kunz & Grych, 2013; McKee et al., 2007; Vansteenkiste et al., 2012; Wang et al., 2013; Wong, 2008).

Dit onderzoek onderscheidt zich allereerst van andere studies door gebruik te maken van de MC-HOME, een betrouwbaar en valide instrument (Totsika & Sylva, 2004). Met dit instrument is nog relatief weinig onderzoek gedaan naar relaties tussen ouderschapsfactoren en externaliserend probleemgedrag. Daarnaast richten de meeste studies op dit terrein zich op een Amerikaanse steekproef (Denham et al., 2000; Eisenberg et al., 2001; Hauser Kunz & Grych, 2013; McKee et al., 2007; Wang et al., 2013; Wong, 2008). Het huidige onderzoek differentieert zich hiervan door gebruik te maken van een Nederlandse steekproef. Ten slotte is naar het stimuleren van de zelfstandigheid en externaliserend probleemgedrag nog relatief weinig onderzoek gedaan bij kinderen van zes tot tien jaar; Hauser Kunz en Grych (2013), Vansteenkiste (2012) en Wong (2008) hebben zich allen gericht op adolescenten. Dit onderzoek kan derhalve nieuwe inzichten bieden voor de wetenschap.

Methode

Steekproef

Aan het huidige onderzoek hebben 107 gezinnen deelgenomen. Een aantal gezinnen is verwijderd uit de dataset, omdat de kinderen buiten de leeftijdscategorie van de MC-HOME vielen of omdat de MC-HOME niet was afgenomen bij de primaire verzorger. De uiteindelijke steekproef bestaat uit 96 kinderen met een gemiddelde leeftijd van 8.02 jaar ($SD = 1.32$). Het gaat om 44 jongens en 52 meisjes. Het onderzoek is afgenomen bij de primaire verzorger van het kind, zoals de handleiding van de MC-HOME instrueert. In 93% van de gevallen betreft dit de moeder. Bijna alle primaire verzorgers zijn Nederlander (98%). Ook zijn de meesten van hen (85%) gehuwd. Verder woont vijf procent samen, is drie procent gescheiden, heeft twee procent een samenlevingscontract, heeft één procent een geregistreerd partnerschap en is één procent alleenstaand. Tot slot is één procent weduwe. Het grootste deel van de primaire verzorgers heeft een HBO-opleiding als hoogst afgeronde opleiding (44%), verder heeft 25% van hen hoogstens WO afgerond en 25% hoogstens MBO. Drie procent heeft geen informatie gegeven over hun opleidingsniveau, één procent heeft een opleidingsniveau van VWO of lager, één procent HAVO of lager en één procent geeft LBO aan als hoogst afgeronde opleiding. Het merendeel (78%) heeft een baan en gemiddeld werken de primaire opvoeders 18.74 uur per week ($SD = 13.11$).

Instrumenten

Ouderschapsfactoren. De drie ouderschapsfactoren die in het huidige onderzoek worden meegenomen, zijn gemeten met behulp van de MC-HOME. Dit is een interview- en observatie-instrument waarmee de kwaliteit van de thuisomgeving van kinderen van zes tot tien jaar in kaart kan worden gebracht (Caldwell & Bradley, 2001). De MC-HOME dient thuis bij de primaire opvoeder te worden afgenomen in de aanwezigheid van het betreffende

kind (Caldwell & Bradley, 2001). De afnameduur bedraagt ongeveer een uur. Hoewel de betrouwbaarheid en validiteit van de HOME in Nederland nog moeten worden onderzocht, is dit instrument in Amerika betrouwbaar en valide bevonden (Totsika & Sylva, 2004).

Ouderlijke responsiviteit. Ouderlijke responsiviteit is gemeten met behulp van de subschaal ‘Responsiviteit’ van de MC-HOME. Deze subschaal bestaat uit tien items. Een voorbeelditem is: ‘De ouder geeft soms toe aan angsten of rituelen van het kind (staat nachtlampje toe, vergezelt kind naar nieuwe ervaringen, etc.).’ De Cronbach’s alpha van deze subschaal is .18. Dit duidt op een lage interne consistentie.

Emotioneel klimaat. Om emotioneel klimaat te meten is gebruik gemaakt van de gelijknamige subschaal van de MC-HOME, die uit acht items bestaat. Een voorbeelditem van deze schaal is: ‘Het kind kan negatieve gevoelens naar zijn/haar ouders uiten zonder harde represailles.’ De Cronbach’s alpha van deze subschaal is .06. Dit duidt op een lage interne consistentie.

Stimuleren van de zelfstandigheid. De mate waarin ouders de zelfstandigheid stimuleren, is gemeten met behulp van de subschaal ‘Stimuleren van de zelfstandigheid’ van de MC-HOME. Deze bestaat uit zeven items. Een voorbeeld is: ‘Het gezin verlangt dat het kind het leef- en speelgedeelte redelijk schoon en opgeruimd houdt.’ De Cronbach’s alpha van deze subschaal is .36, dit duidt op een lage interne consistentie.

Externaliserend probleemgedrag. Met behulp van de *Child Behavior Checklist* (CBCL) is in kaart gebracht in hoeverre er bij het kind sprake is van externaliserend probleemgedrag. De CBCL is een vragenlijst waarbij de ouder op een driepuntsschaal aangeeft in hoeverre het kind bepaalde gedragingen laat zien (Achenbach, 1991). De afnameduur bedraagt 15 tot 20 minuten.

De volledige CBCL bestaat uit 113 items en meet zowel internaliserend als externaliserend probleemgedrag. De subschaal ‘Externaliserend probleemgedrag’ bestaat uit

33 items. Een voorbeelditem hiervan is: ‘Schreeuwt of gilt veel.’ De begripsvaliditeit en criteriumvaliditeit van de CBCL worden door de Commissie Testaangelegenheden Nederland (COTAN) als respectievelijk goed en voldoende beoordeeld en de betrouwbaarheid als voldoende (Evers et al., n.d.). De Cronbach’s alpha van de subschaal ‘Externaliserend probleemgedrag’ binnen het huidige onderzoek is .85. Dit duidt op een hoge interne consistentie.

Procedure

Het huidige onderzoek is onderdeel van een groter onderzoeksproject van de Universiteit Leiden, genaamd ‘Ieder kind heeft recht op een veilig thuis’. Doel van dit project is om na te gaan hoe de thuissituatie van kinderen in Nederland eruitziet. Hoewel enkele gezinnen zijn geworven door middel van netwerkwerwing, is het overgrote merendeel van de participanten op een zo objectief mogelijke wijze geworven door middel van het benaderen van scholen. Deze zijn gevraagd om een brief te verspreiden onder ouders van kinderen in de leeftijdscategorie van zes tot tien jaar. In deze brief werd informatie gegeven over het doel en de inhoud van het onderzoek. Ook werd vermeld dat deelname volledig anoniem is en dat de gegevens van ouders alleen voor dit onderzoek zouden worden gebruikt. Uiteindelijk hebben 33 scholen deze brief verspreid. Ouders konden zich via een antwoordstrook of via de mail opgeven voor deelname. Dit vormde de *informed consent*. Hierna zijn de ouders die zich hadden opgegeven, benaderd voor een afspraak voor een huisbezoek. Voor ieder deelnemend gezin is één euro overgemaakt naar de Doe Een Wens-stichting. Ook krijgen de ouders na afloop van het onderzoek een samenvatting van de uitkomsten opgestuurd.

De ouders zijn vervolgens thuis bezocht door een tweetal bachelorstudenten. Voorafgaand aan deze huisbezoeken hebben de studenten tijdens een drietal bijeenkomsten een training gekregen in het afnemen van de MC-HOME. Tijdens de huisbezoeken werd

allereerst de MC-HOME afgenomen bij de primaire opvoeder, waarbij ook het kind aanwezig was. Verder vulde de primaire opvoeder een aantal vragenlijsten in, waaronder de CBCL. Tevens is een test voor het meten van de passieve woordenschat afgenomen bij het kind. Deze test wordt in het huidige onderzoek echter niet gebruikt. De bezoeken duurden gemiddeld twee uur.

Resultaten

In de huidige studie wordt onderzocht in hoeverre de ouderschapsfactoren ouderlijke responsiviteit, emotioneel klimaat en stimuleren van de zelfstandigheid gerelateerd zijn aan externaliserend probleemgedrag bij het kind. Om dit vast te stellen zijn allereerst voor alle gezinnen de gemiddelde scores op al deze variabelen berekend. Vervolgens zijn met die gemiddelden correlatie- en regressieanalyses uitgevoerd.

De beschrijvende statistieken van de gebruikte variabelen zijn te zien in Tabel 1. Bij één respondent werden er zoveel missende waarden gevonden in de subschaal 'Externaliserend probleemgedrag', dat is besloten om deze persoon niet mee te nemen in de analyses. Verder zijn er geen onwaarschijnlijke waarden gevonden. Wel zijn er bij de variabele 'Stimuleren van de zelfstandigheid' twee uitbijters. Aangezien de meeste proefpersonen uit deze steekproef hoog hebben gescoord op deze variabele, zijn de twee proefpersonen met een lage score automatisch uitbijters. Om de verdeling van de variabele echter zo representatief mogelijk te houden, is besloten om deze uitbijters wel mee te nemen in de analyses.

Tabel 1

Beschrijvende statistieken van de variabelen

Variabele	<i>M</i>	<i>SD</i>	Min.	Max.	Skewness	Kurtosis	Missings	Uitbijters
Ouderlijke resp.	0.96 ^a	0.07	0.80	1.00	-1.28	0.26	0	0
Emotioneel klimaat	0.84 ^a	0.09	0.63	1.00	-0.58	0.31	1	0
Stimuleren zelfst.	0.78 ^a	0.17	0.14	1.00	-1.20	1.67	1	2
Ext. probl. gedrag	0.20 ^b	0.16	0.00	0.64	0,95	0.36	5	0

^aOp vragen van deze subschaal kon minimaal 0 en maximaal 1 worden gescoord

^bOp vragen van deze subschaal kon minimaal 0 en maximaal 2 worden gescoord

Ouderlijke Responsiviteit en Externaliserend Probleemgedrag

Om vast te stellen of er een verband is tussen ouderlijke responsiviteit en externaliserend probleemgedrag, is allereerst een correlatieanalyse uitgevoerd. De correlatie tussen beide variabelen is nihil, $r(93) = .00, p > .99$. Vervolgens is een enkelvoudige regressieanalyse uitgevoerd. De resultaten hiervan zijn te vinden in Tabel 2. Er blijkt geen significant effect te zijn van ouderlijke responsiviteit op externaliserend probleemgedrag. Ouderlijke responsiviteit verklaart 0% van de variantie, $R^2 = .00, F(1, 93) = 0.00, p > .99$.

Emotioneel Klimaat en Externaliserend Probleemgedrag

Om te toetsen of emotioneel klimaat en externaliserend probleemgedrag significant met elkaar samenhangen, is ten eerste een correlatieanalyse uitgevoerd. De correlatie tussen deze variabelen is laag, $r(93) = -.08, p = .47$. Daarna is een enkelvoudige regressieanalyse uitgevoerd, voor de resultaten hiervan zie Tabel 2. Hieruit blijkt dat er geen significant verband is tussen beide variabelen. Emotioneel klimaat verklaart 8% van de variantie in externaliserend probleemgedrag ($R^2 = .08, F(1, 93) = 0.53, p = .47$).

Stimuleren van de Zelfstandigheid en Externaliserend Probleemgedrag

Allereerst is een correlatieanalyse uitgevoerd om de samenhang tussen het stimuleren van de zelfstandigheid en externaliserend probleemgedrag te onderzoeken. De correlatie tussen deze variabelen bleek laag, $r(93) = .10, p = .34$. Uit de vervolgens uitgevoerde regressieanalyse blijkt dat beide variabelen niet significant aan elkaar gerelateerd zijn. Het stimuleren van de zelfstandigheid verklaart 10% van de variantie in externaliserend probleemgedrag ($R^2 = .10, F(1, 93) = 0.91, p = .34$).

Tabel 2

Enkelvoudige regressieanalyses van ouderlijke responsiviteit, emotioneel klimaat, stimuleren van de zelfstandigheid en externaliserend probleemgedrag

Variabele	<i>B</i>	<i>SE</i>	<i>b*</i>	<i>t</i>	<i>p</i>	<i>R</i> ²
Ouderlijke resp. > Ext. probleemgedrag	-.01	.24	-.00	-.01	> .99	.00
Emotioneel klimaat > Ext. probleemgedrag	-.13	.18	-.08	-.73	.47	.08
Stimuleren zelfst. > Ext. probleemgedrag	.09	.09	.10	0.95	.34	.10

Multipale Regressie

Tot slot is een multipale regressieanalyse met alle onafhankelijke variabelen uitgevoerd. De resultaten hiervan zijn te vinden in Tabel 3. Dit model blijkt niet significant. Ouderlijke responsiviteit, emotioneel klimaat en stimuleren van de zelfstandigheid verklaren samen 13% van de variantie in externaliserend probleemgedrag ($R^2 = .13, F(3, 91) = 0.52, p = .67$).

Tabel 3

Multipele regressieanalyse van ouderlijke responsiviteit, emotioneel klimaat, stimuleren van de zelfstandigheid en externaliserend probleemgedrag

Variabele	<i>B</i>	<i>SE</i>	<i>b*</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Ouderlijke resp. > Ext. probleemgedrag	-.01	.24	-.00	-.03	.98
Emotioneel klimaat > Ext. probleemgedrag	-.14	.18	-.09	-.81	.42
Stimuleren zelfst. > Ext. probleemgedrag	.10	.10	.11	1.01	.31

Discussie

Het doel van deze studie was om de relatie te onderzoeken tussen verschillende ouderschapsfactoren (ouderlijke responsiviteit, emotioneel klimaat en stimuleren van de zelfstandigheid) en externaliserend probleemgedrag bij kinderen van zes tot tien jaar. Op basis van de ecologische systeemtheorie en het behaviorisme, die beide een belangrijke rol voor de ouders zien in de ontwikkeling van het kind, werd verwacht dat ouderschapsfactoren gerelateerd zouden zijn aan externaliserend probleemgedrag (Bernstein et al., 2008; Bronfenbrenner, 1989, in Price et al., 2013).

Allereerst is onderzocht in hoeverre er een relatie was tussen ouderlijke responsiviteit en externaliserend probleemgedrag. Er werd een negatief verband verwacht tussen deze beide variabelen (Wang et al., 2013). Er is echter geen verband gevonden.

Ten tweede is onderzoek gedaan naar de relatie tussen het emotionele klimaat wat de ouder scheidt en externaliserend probleemgedrag. Tussen deze variabelen werd een negatief verband verwacht (Denham et al., 2000; Eisenberg et al., 2001; McKee et al., 2007). In tegenstelling tot deze verwachting is er echter geen verband gevonden tussen emotioneel klimaat en externaliserend probleemgedrag.

Ten derde is gekeken in hoeverre er een relatie was tussen het stimuleren van de zelfstandigheid door ouders en externaliserend probleemgedrag. De hypothese was dat er een negatief verband zou worden gevonden (Hauser Kunz & Grych, 2013; Vansteenkiste et al., 2012; Wong, 2008). Er is echter ook tussen deze variabelen geen verband gevonden. Dit kan te maken hebben met het feit dat de literatuur die wel een verband ondersteunt, gebaseerd is op onderzoek onder adolescenten. De ontwikkeling van zelfstandigheid is dan ook pas tijdens de adolescentie een belangrijke ontwikkelingstaak (Conger, Conger, & Scaramella, 1997; Erikson, 1968, in Koepke & Denissen, 2012); mogelijk is externaliserend probleemgedrag daarom bij jongere kinderen sterker gerelateerd aan andere ouderschapsfactoren.

Toch is in dit onderzoek dus voor geen enkele meegenomen ouderschapsfactor een significant verband gevonden, er was zelfs sprake van lage tot zeer lage correlaties. Dit zou kunnen worden verklaard vanuit de theorie van Thomas en Chess, die vooral uitgaat van de invloed van *nature* (erfelijke componenten) op de ontwikkeling. Volgens deze theorie worden kinderen geboren met een bepaald temperament, in te delen in drie categorieën: makkelijk, moeilijk en *slow to warm up*. Kinderen laten vanaf het begin van hun leven reactiepatronen zien die passen bij hun temperament (Thomas, Chess, & Birch, 1970). Vanuit deze theorie zou gesteld kunnen worden dat externaliserend probleemgedrag geheel voortkomt vanuit een aangeboren moeilijk temperament. Uit onderzoek is inderdaad gebleken dat er significante correlaties zijn tussen gedragsproblemen en een moeilijk temperament bij kinderen van drie tot twaalf jaar (Guerin, Gottfried, & Thomas, 1997). Op basis van deze theorie zou er dus geen verband te verwachten zijn tussen ouderschapsfactoren en externaliserend probleemgedrag.

Tegenwoordig zijn er echter weinig wetenschappers die nog volledig aan de kant van *nature* (of anderzijds *nurture*) staan; er is veel bewijs voor een middenpositie waarbij zowel genen als omgeving invloed hebben (Clarke-Stewart & Dunn, 2006; Sherry, 2004). Zelfs

Thomas en Chess zagen een rol voor de omgeving in de ontwikkeling van temperament (Thomas et al., 1970). Als daarbij de genoemde theorieën en onderzoeken worden genomen die wel een verband tussen ouderschapsfactoren en externaliserend probleemgedrag ondersteunen (Bernstein et al., 2008; Bronfenbrenner, 1989, in Price et al., 2013; Denham et al., 2000; Eisenberg et al., 2001; Hauser Kunz & Grych, 2013; McKee et al., 2007; Vansteenkiste et al., 2012; Wang et al., 2013; Wong, 2008), lijken de resultaten van de huidige studie onwaarschijnlijk. Het is wel mogelijk dat temperament een *lurking variable* vormt, een variabele die niet is meegenomen in een onderzoek maar die wel een rol speelt in de relatie tussen de onafhankelijke en afhankelijke variabelen (Moore, McCabe, & Craig, 2009). Andere mogelijke *lurking variables* kunnen zijn: medische problemen, geslacht, armoede, stressvolle levensgebeurtenissen, familiekenmerken (zoals jong of alleenstaand moederschap), ouderlijke stress en sociale isolatie, aantal uur kinderopvang en peerrelaties (Deater-Deckard, Dodge, Bates, & Pettit, 1998).

Bovendien kan het *file drawer effect* ook een rol hebben gespeeld. Dit houdt in dat het moeilijker is om onderzoeken die de nulhypothese ondersteunen te laten publiceren dan studies die significante effecten vinden (Rosenthal, 1979). Hoewel er voor deze studie een aantal onderzoeken is gevonden die wel een verband ondersteunen tussen externaliserend probleemgedrag en de drie meegenomen ouderschapsfactoren, zouden er dus mogelijk meer niet-gepubliceerde studies kunnen zijn die dit verband niet hebben gevonden.

Ook zouden de methodologische beperkingen van dit onderzoek een rol kunnen spelen in de onwaarschijnlijke resultaten.

Beperkingen

Er is bij dit onderzoek sprake van een aantal methodologische beperkingen. De eerste betreft het gekozen onderzoeksinstrument voor de ouderschapsfactoren. Er is namelijk een lage Cronbach's alpha gevonden van de subschalen van de MC-HOME. Dit wijst op een lage betrouwbaarheid, wat kan zorgen voor vertekening van de resultaten. Bovendien zijn deze subschalen gevormd door middel van factoranalyse (Bradley, Caldwell, Rock, Hamrick, & Harris, 1988); uit latere factoranalyses is gebleken dat deze subschaalverdeling niet in alle culturen adequaat is (Totsika & Sylva, 2004). Wellicht zijn de subschalen in Nederland niet valide en meten ze dus iets anders dan de ouderlijke responsiviteit, het emotioneel klimaat en het stimuleren van de zelfstandigheid die in de gevonden literatuur worden beschreven.

Een tweede beperking van de huidige studie ligt bij de verdeling van de variabelen. De subschalen van de MC-HOME zijn namelijk scheef naar links verdeeld, terwijl de variabele externaliserend probleemgedrag scheef naar rechts verdeeld is (zie Tabel 1). Gezinnen met een hoge score op de ouderschapsfactoren en een lage score op externaliserend probleemgedrag zijn dus oververtegenwoordigd. Dit kan een vertekend beeld opleveren van de relatie tussen ouderschapsfactoren en externaliserend probleemgedrag.

Een derde beperking ligt bij mogelijke *bias* van de gebruikte onderzoeksinstrumenten. Ten eerste is de CBCL voor dit onderzoek ingevuld door een ouder van het kind. Omdat ouders dichtbij hun kinderen staan, kunnen zij *leniency bias* vertonen in het beoordelen van hun gedrag (Linting, 2011). Dit betekent dat zij geneigd zijn om het gedrag van hun kind positiever in te schatten dan het in werkelijkheid is. Ook kunnen zij het gedrag van hun kind vanuit sociale wenselijkheid positiever hebben beoordeeld dan zij dit in werkelijkheid vinden; zelfrapportagelijsten zijn namelijk gevoelig voor *bias* op basis van sociale wenselijkheid (Leary, 2008a). Dit geldt in nog hogere mate voor de MC-HOME, waarvan het merendeel van

de items uit interviewvragen bestaat (61%). Interviews zijn namelijk het meest gevoelig voor sociale wenselijkheid, omdat er geen sprake kan zijn van anonimiteit (Leary, 2008a).

De steekproef vormt een laatste beperking. Allereerst is dit onderzoek uitgevoerd onder een relatief kleine steekproef van 96 gezinnen. Ten tweede woont het merendeel van deze gezinnen in Zuid-Holland of Noord-Holland. Ten derde is 98% autochtoon Nederlander, terwijl in de gehele Nederlandse bevolking 79% autochtoon Nederlander is (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2014). Ten slotte heeft de werving niet volledig willekeurig plaatsgevonden, maar op basis van opgave van scholen en vervolgens van ouders; ook zijn enkele gezinnen geworven door middel van netwerkwerking. Dit alles komt de representativiteit van de steekproef en daardoor de generaliseerbaarheid van de onderzoeksresultaten niet ten goede (Leary, 2008b). Mogelijk zouden meer significante resultaten zijn gevonden bij een grotere en meer gerandomiseerde steekproef met gezinnen die meer verspreid over Nederland wonen en waarvan een groter aandeel allochtoon is.

Aanbevelingen

Aangezien de interne consistentie van de subschalen van de MC-HOME laag blijkt te liggen, is dit instrument in Nederland misschien niet zo betrouwbaar als in Amerika (Totsika & Sylva, 2004) of zijn de subschaalscores minder betrouwbaar dan de totaalscore. Zeker gezien er ook reden tot twijfel is betreffende de validiteit van de subschalen in Nederland, is het voor toekomstig onderzoek aan te raden om een ander instrument te gebruiken voor het meten van ouderschapsfactoren. De *Alabama Parenting Questionnaire* (APQ) is hiervoor een goede optie. Deze vragenlijst is gebaseerd op andere ouderschapsfactoren dan de MC-HOME, die volgens onderzoek van Patterson (2002, in Scott, Briskman, & Dadds, 2011) de meest relevante ouderschapsfactoren zijn voor probleemgedrag.

Daarnaast is het voor vervolgonderzoek van belang om uit te gaan van een meer representatieve steekproef. Dit kan allereerst bereikt worden door een grotere steekproef te gebruiken, waarvan de gezinnen verspreid over het land wonen. Bovendien is het voor de representativiteit van groot belang dat in de steekproef zowel hoge als lage scores op de ouderschapsfactoren en externaliserend probleemgedrag aanwezig zijn. Een mogelijke oorzaak voor de scheef verdeelde variabelen in dit onderzoek ligt bij de wervingsprocedure; wellicht zijn scholen in achterstandsbuurten waar meer probleemgedrag aanwezig is, minder geneigd om zich op te geven voor deelname. Hierdoor is het lastig om de gezinnen met een lagere score op de ouderschapsfactoren en/of een hogere score op externaliserend probleemgedrag te bereiken. Mogelijk kan dit deel van de steekproef bij een volgend onderzoek daarom op een andere manier worden bereikt (bijvoorbeeld via klinische instellingen). Ook is het af te raden om gebruik te maken van netwerkwerving, om zo te zorgen voor een meer gerandomiseerde steekproef.

Verder kan in volgend onderzoek naast de CBCL tevens gebruik worden gemaakt van de *Teacher's Report Form* (TRF), een versie van de CBCL die door de leerkracht van het kind dient te worden ingevuld (Evers et al., 2013). Doordat de leerkracht verder van het kind staat dan de ouder, kan dit de *leniency bias* verkleinen en daardoor een vollediger en meer betrouwbaar beeld geven van externaliserend probleemgedrag.

Ook is het aan te raden om gebruik te maken van longitudinaal onderzoek. Hiermee kan worden gekeken hoe het verband tussen ouderschapsfactoren en externaliserend probleemgedrag zich door de tijd heen ontwikkelt. Bovendien kan met behulp van longitudinaal onderzoek meer worden gezegd over de causaliteit van het verband tussen deze variabelen (Wang, 2013). Om echter invloed van *lurking variables* uit te sluiten, is het tevens aan te raden om experimenteel onderzoek te gebruiken; dit is de beste manier om causaliteit vast te stellen (Leary, 2008c). Bovendien zorgt dit voor een afname van de sociale

wenselijkheid, doordat voor de ouderschapsfactoren geen zelfrapportage meer wordt gebruikt. Bij de experimentele groep kan dan een interventie worden ingezet die zich richt op ouderschapsfactoren, bijvoorbeeld Triple P. Dit is een door het Nederlands Jeugdinstituut (NJI) als ‘goed onderbouwd’ gemarkeerde, breed inzetbare interventie die zich richt op het bevorderen van competent ouderschap (NJI, n.d.).

Ten slotte is het op basis van de hierboven genoemde theorie van Thomas en Chess en het onderzoek van Guerin et al. (1997) belangrijk om ook temperament mee te nemen als variabele en te zoeken naar modererende en/of mediërende effecten. Daarnaast is het voor een goed begrip van externaliserend probleemgedrag wenselijk om zoveel mogelijk van de andere genoemde *lurking variables* mee te nemen die mogelijk invloed kunnen hebben op de relatie tussen ouderschapsfactoren en externaliserend probleemgedrag.

Tegen de verwachtingen in is in deze studie dus geen samenhang gevonden tussen de onderzochte ouderschapsfactoren en externaliserend probleemgedrag. Hieruit zou kunnen worden afgeleid dat het voor de mate van externaliserend probleemgedrag van een kind geen verschil maakt of de ouders veel of weinig responsief zijn, zorgen voor een goed emotioneel klimaat of dit niet doen, hun kinderen stimuleren in de zelfstandigheid of niet. Er is echter zoveel literatuur die wel een verband ondersteunt tussen ouderschap (en de specifieke ouderschapsfactoren uit dit onderzoek) en externaliserend probleemgedrag, dat deze conclusie niet mag worden getrokken. Verder onderzoek wordt daarom aanbevolen.

Literatuur

- Achenbach, T. M. (1990). Conceptualization of developmental psychopathology. In M. Lewis & S. M. Miller (Eds.), *Handbook of developmental psychopathology* (pp. 3–13). New York: Plenum Press.
- Achenbach, T. M. (1991). *Manual for Child Behavior Checklist/4-18 and 1991 profile*. Burlington, VT: University of Vermont, Dept. of Psychiatry.
- Bernstein, D. A., Penner, L. A., Clarke-Stewart, A., & Roy, E. J. (2008). *Psychology*. Boston, NY: Houghton Mifflin Company.
- Bowlby, J. (1951). *Maternal care and mental health*. Geneva: World Health Organisation.
- Bradley, R. H., Caldwell, B. M., Rock, S. L., Hamrick, H. M., & Harris, P. (1988). Home observation for measurement of the environment: Development of a home inventory for use with families having children 6 to 10 years old. *Contemporary Educational Psychology, 13*, 58-71.
- Breedveld, K., Bruining, J. W., Van Dorsselaer, S., Mombarg, R., & Nootbos, W. (2010). *Kinderen met gedragsproblemen en sport: Bevindingen uit de literatuur en uit recent cijfermateriaal*. 's Hertogenbosch: W. J. H. Mulier Instituut.
- Buodo, G., Moscardino, U., Scrimin, S., Altoè, G., & Palomba, D. (2013). Parenting stress and externalizing behavior symptoms in children: The impact of emotional reactivity. *Child Psychiatry and Human Development, 44*, 786-797.
- Caldwell, B. M., & Bradley, R. H. (2001). *HOME inventory administration manual*. Little Rock, AR: University of Arkansas at Little Rock.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (2014). *Bevolking; generatie, geslacht, leeftijd en herkomstgroepering, 1 januari*. Den Haag/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.
Retrieved from

<http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?VW=T&DM=SLNL&PA=37325&D1=0&D2=a&D3=0&D4=0&D5=0-4&D6=1&HD=110629-1412&HDR=G5,T,G3,G2,G4&STB=G1>

- Clarke-Stewart, A., & Dunn, J. (Eds.) (2006). *Families count: Effects on child and adolescent development*. New York: Cambridge University Press.
- Conger, K. J., Conger, R. D., & Scaramella, L. V. (1997). Parents, siblings, psychological control, and adolescent adjustment. *Journal of Adolescent Research, 12*, 113–138.
- De Wolff, M. S., & Van IJzendoorn, M. H. (1997). Sensitivity and attachment: A meta-analysis on parental antecedents of infant attachment. *Child Development, 68*, 571-591.
- Deater-Deckard, K., Dodge, K. A., Bates, J. E., & Pettit, G. S. (1998). Multiple risk factors in the development of externalizing behavior problems: Group and individual differences. *Development and Psychopathology, 10*, 469-493.
- Denham, S. A., Workman, E., Cole, P. M., Weissbrod, C., Kendziora, K. T., & Zahn-Waxler, C. (2000). Prediction of externalizing behavior problems from early to middle childhood: The role of parental socialization and emotion expression. *Development and Psychopathology, 12*, 23-45.
- Dix, T. (1991). The affective organization of parenting: Adaptive and maladaptive processes. *Psychological Bulletin, 110*, 3-25.
- Eisenberg, N., Gershoff, E. T., Fabes, R. A., Shepard, S. A., Cumberland, A. J., Losoya, S. H., Guthrie, I. K., & Murphy, B. C. (2001). Mothers' emotional expressivity and children's behavior problems and social competence: Mediation through children's regulation. *Child Development, 72*, 1112-1134.
- Evers, A., Egberink, I. J. L., Braak, M. S. L., Frima, R.M., Vermeulen, C. S. M., & Van Vliet-Mulder, J. C. (2013). *Aseba-vragenlijsten (YSR, CBCL en TRF)*. Amsterdam: Boom

- test uitgevers. Retrieved from
http://www.cotandocumentatie.nl.ezproxy.leidenuniv.nl:2048/download.php?real_file_name=TWT5uiQu.pdf
- Evers, A., Egberink, I. J. L., Braak, M. S. L., Frima, R. M., Vermeulen, C. S. M., & Van Vliet-Mulder, J. C. (n.d.). *Gedragsvragenlijst voor kinderen, CBCL 4-18, 1990 - 1996*. Amsterdam: Boom test uitgevers. Retrieved from
http://www.cotandocumentatie.nl.ezproxy.leidenuniv.nl:2048/test_details.php?id=49
- Guerin, D. W., Gottfried, A. W., & Thomas, C. W. (1997). Difficult temperament and behavior problems: A longitudinal study from 1.5 to 12 years. *International Journal of Behavioral Development, 21*, 71-90.
- Hauser Kunz, J., & Grych, J. H. (2013). Parental psychological control and autonomy granting: Distinctions and associations with child and family functioning. *Parenting: Science and Practice, 13*, 77-94.
- Hoghugh, M., & Speight, A. N. P. (1998). Good enough parenting for all children: A strategy for a healthier society. *Arch Dis Child, 78*, 293-300.
- Hughes, C., & Ensor, R. (2006). Behavioural problems in two-year-olds: Links with individual differences in theory of mind, executive function and harsh parenting. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 47*, 488-497.
- Juffer, F. (2010). *Beslissingen over kinderen in problematische opvoedingsituaties*. Den Haag: Sdu Uitgevers BV.
- Koepke, S., & Denissen, J. J. A. (2012). Dynamics of identity development and separation-individuation in parent-child relationships during adolescence and emerging adulthood: A conceptual integration. *Developmental Review, 1*, 67-88.

- Leary, M. R. (2008). Approaches to psychological measurement. In M. Linting (Ed.), *Introduction to research methods in the social and behavioral sciences* (pp. 81-110). Harlow, Essex: Pearson Education Limited.
- Leary, M. R. (2008). Descriptive research. In M. Linting (Ed.), *Introduction to research methods in the social and behavioral sciences* (pp. 111-144). Harlow, Essex: Pearson Education Limited.
- Leary, M. R. (2008). Basic issues in experimental research. In M. Linting (Ed.), *Introduction to research methods in the social and behavioral sciences* (pp. 145-179). Harlow, Essex: Pearson Education Limited.
- Linting, M. (2011). Response bias. In M. Linting (Ed.), *Introduction to research methods in the social and behavioral sciences* (pp. 357-360). Harlow, Essex: Pearson Education Limited.
- McKee, L., Roland, E., Coffelt, N., Olson, A. L., Forehand, R., Massari, C., Jones, D., Gaffney, C. A., & Zens, M. S. (2007). Harsh discipline and child problem behaviors: The roles of positive parenting and gender. *Journal of Family Violence*, 22, 187-196.
- Moore, D. S., McCabe, G. P., & Craig, B. A. (2009). *Introduction to the practice of statistics*. New York: W. H. Freeman and Company.
- Nederlands Jeugdinstituut (n.d.). *Triple P*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut. Retrieved from <http://www.nji.nl/nl/Kennis/Databanken/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies-Erkende-interventies-Triple-P>
- Price, J. M., Chiapa, A., & Escobar Walsh, N. (2013). Predictors of externalizing behavior problems in early elementary-aged children: The role of family and home environments. *The Journal of Genetic Psychology: Research and Theory on Human Development*, 174, 464-471.

- Rathus, S. A. (2011). *Childhood and adolescence: Voyages in development*. Belmont, CA: Wadsworth Publishing.
- Reising, M. M., Watson, K. H., Hardcastle, E. J., Merchant, M. J., Roberts, L., Forehand, R., & Compas, B. E. (2012). Parental depression and economic disadvantage: The role of parenting in associations with internalizing and externalizing symptoms in children and adolescents. *Journal of Child and Family Studies*, 22, 335-343.
- Rosenthal, R. (1979). The “file drawer problem” and tolerance for null results. *Psychological Bulletin*, 3, 638-641.
- Scott, S., Briskman, J., & Dadds, M. R. (2011). Measuring parenting in community and public health research using brief child and parent reports. *Journal of Child and Family Studies*, 20, 343-352.
- Sherry, J. L. (2004). Media effects theory and the nature/nurture debate: A historical overview and directions for future research. *Media Psychology*, 6, 83-109.
- Thomas, A., Chess, S., & Birch, H. G. (1970). The origin of personality. *Scientific American*, 223, 102-109.
- Totsika, V., & Sylva, K. (2004). The home observation for measurement of the environment revisited. *Child and Adolescent Mental Health*, 9, 25-35.
- Vansteenkiste, M., Sierens, E., Goossens, L., Soenens, B., Dochy, F., Mouratidis, A., Aelterman, N., Haerens, L., & Beyers, W. (2012). Identifying configurations of perceived teacher autonomy support and structure: Associations with self-regulated learning, motivation and problem behavior. *Learning and Instruction*, 22, 431-439.
- Wang, F., Christ, S. L., Mills-Koonce, R. W., Garrett-Peters, P., & Cox, M. J. (2013). Association between maternal sensitivity and externalizing behavior from preschool to preadolescence. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 34, 89-100.

Wang, M. (2013). *Longitudinal research*. New York: Oxford University Press. Retrieved from <http://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199846740/obo-9780199846740-0028.xml>

Wong, M. M. (2008). Perceptions of parental involvement and autonomy support: their relations with self-regulation, academic performance, substance use and resilience among adolescents. *North American Journal of Psychology*, *10*, 497-518.